

Globalisaatio maantieteen haasteena

Globalisaatio on käsite, jota käytetään tiedotusvälineissä päivittäin. Yhteiskunnalliseen tietoisuuteen termi nousi 1990-luvulla, eikä sen muodikkoisuus ota laantuakseen. Useimmiten globalisaatiosta puhutaan etäisyyksistä ja rajoista ”riippumattomien” talouden ilmiöiden, kuten monikansallisten yritysten, pääoma- ja hyödykevirtojen ja informaatio- ja viestintäteknologian yhteydessä. Suomessakin on kuluneen syksyn aikana valmisteltu kansallista globalisaatiostrategiaa – tyypillisesti juuri talouden kilpailukyyn ja hyvinvointivaltion muutospainneiden näkökulmasta (ks. <www.suomimaailmantaloude.fi>).

Huomattava osa globalisaatiokeskusteluista kytkeytyy uuhiin ja protesteihin, joita ”maapalloistumiseen” liittyy. Suuryritysten ja vapaakauppaa ajavien ylikansallisten järjestöjen ylivaltaa vastustetaan mielenosoituksissa, kansalaisadresseissa ja yleisönosastoissa. Terrorismi, ilmastonmuutos ja ympäristön saastuminen ymmärretään uhkiksi, jotka eivät kunnioita valtioiden rajoja. Globalisaation käsite on juurtunut lyhyessä ajassa osaksi arkista kielenkäyttöä ja käsityksiä yhteiskunnassa käynnissä olevasta muutoksesta.

Ympäristön, talouden ja kulttuurin vuorovaikutussuhteita pitkään tutkineena tieteenalana maantieteellä on erinomaiset edellytykset antaa globalisaatiokeskusteluihin tärkeä panoksensa. Esimerkiksi ympäristöntutkimuksessa globaalimuutos on ajankohtainen teema, johon luonnonmaantieteilijät ovat aktiivisesti tarttuneet. Kulttuurimaantietees-

sä on korostettu taloudellisia näkökulmia sekä arkipäiväisiä globalisaation ulottuvuuksia, kuten etnisten ryhmien kohtaamisten jokapäiväistymistä ja maailmanlaajuisia verkostoja päivittäisten kulutustottumusten taustalla. Näistä ja muista avauksista huolimatta maantieteen asema globalisaatiotutkimuksessa ja -keskusteluissa on jäänyt monien muiden tieteenalojen varjoon. Esimerkiksi IGU:n elokuisessa maailmankongressissa useat nimekkäät esitelmöitsijät olivat huolissaan siitä, ettei maantieteessä tehtyä tutkimusta juurikaan siteerata tunnetuissa globalisaatiota käsittelevissä teoksissa. On esitetty epäilyjä, että maantiede olisi jäämässä jälleen kerran ajankohtaisten poliittisten ja akateemisten keskustelujen ulkopuolelle.

Selityksiä maantieteen suhteellisen näkymättömälle asemalle globalisaatiokeskusteluissa on monia. Olisi houkuttelevan helppoa syyttää akateemisia raja-aitoja ja ennakkoluuloja, joiden nojalla erityistieteet vartioivat reviiiriään ja sulkevat ulos laaja-alaisen tieteenalamme näkökulmat. Näkisin kuitenkin, etteivät väitteet maantieteilijöiden innottomuudesta tutkia ja opettaa globalisaatiota ole täysin tuulesta temmattuja. Globalisaation tutkiminen on jäänyt ainakin suomalaisilla maantieteen laitoksilla muutaman yksittäisen aihepiiriä sivuavan tutkijan vastuulle. Sama huomio koskee myös opetusta: opintojaksoja ei ole harvoja erikoiskursseja ja luentovierailuja lukuun ottamatta tarjolla, vaikka tarve ajantasaiselle globalisaatiota koskevalle empiiriselle tiedolle ja teoreettisille jäsenyksille

olisi ilmeinen. Globalisaatioon liittyvien, ymmärrystä käynnissä olevasta muutoksesta lisäävien ja myös kriittisten näkökulmien merkitystä ei tulisi opetuksessakaan väheksyä, sillä arkeen vaikuttavista prosesseista enenevä osa tapahtuu yksilöiden ja yhteisöjen omien vaikutusmahdollisuuksien ulottumattomissa. Opettajaksi opiskelevien kohdalla aihepiirin tärkeyttä korostaa se, että uudessa lukion opetussuunnitelmassa globalisaatio on otettu huomioon varsin näkyvästi.

Toisaalta maantieteilijöiden ei tulisi nielais-ta globalisaation muodikasta syötiä sellaisenaan. Termi on kieltämättä naseva, kun puhutaan yleisesti maapallon alueiden ja kulttuurien välisten yhteyksien ja riippuvuuksien voimistumisesta. Ongelmana kuitenkin on, että analyttisenä käsitteenä globalisaatio on kaikkea muuta kuin yksiselitteinen. Sillä viitataan muun muassa talouden muutoksiin, uuteen monikulttuurisuuteen, muutoksen syihin tai sen seurauksiin erittelemättä usein lainkaan, mistä on kyse. Erittäin pätevää peruste vierastaa yleistermin kritiikitöntä käyttöä liitty siihen, että käynnissä olevan muutoksen seuraukset ja syyt poikkeavat toisistaan paikallisesti erittäin paljon. Jos keskitytään vain globaalien prosessien näkökulmasta merkityksellisiin ilmiöihin on vaarana, että jäädään ylhäältä käsin hahmoteltujen, maantieteelliset erityispiirteet marginalisoivien yleistysten tasolle. Olisikin syytä pohtia tähänas-

tista perusteellisemmin, mitä uutta globalisaatiola on annettavanaan maantieteelle. Väittäisin, että aiemmissakin maantieteen tutkimuksissa on usein ymmärretty *globaali lokaalissa*, vaikka käsitteet ovatkin olleet toiset. Kenties globalisaatiovillityksen tärkein merkitys maantieteessä on ollut tarjota uusi, monissa tutkimuksissa käyttökelpoinen käsite lähestyä paikkojen, alueiden ja mittakaavojen välisiä vuorovaikutussuhteita.

Osin globalisaatiokeskustelujen seurausta joka tapauksessa on, että maantieteilijöiden mielenkiintoa iät ja ajat kutkuttaneet kysymykset ovat nousseet ajankohtaisiksi niin tieteessä, kouluissa kuin kansalaisille suunnatussa mediassakin. Haasteena on osallistua näihin keskusteluihin eri maantieteelliset mittakaavat sekä paikkojen erityislaatuisuus ja omaehtoiset voimavarat mielessä pitäen. Englanninkielisen impaktipistetehtailun rinnalla suomalaisen maantieteen globalisaatiostrategiaan tulisi kuulua uusien tutkimustulosten välittäminen ja niistä käyty avoin keskustelu myös kotimaisen yleisön kanssa. *Terran* tunnus, pohjoisesta kuvattu maapallo, muistuttaa omalta osaltaan siitä, etteivät paikallinen ja globaali ole toisiaan poissulkevia vaan rikastuttavia näkökulmia.

JANI VUOLTEENAHO

Terran toimitussihteeri